

Граматычныя інтэрферэнцыі пры вывучэнні польскай мовы

Р.У. СЕРЫКАЎ

Вывучэнне польскай мовы на падставе першаснага ўсходнеславянскага моўнага вопыту спараджае памылковае ўжыванне пэўных катэгорый і форм, што звязана з накладаннем (інтэрферэнцыяй) семантычна або структурна тоесных лексічных адзінак, а таксама з прычын міжмоўнай аманіміі. Асноўная ўвага прысвячаецца найбольш распаўсюджаным разыходжаням у выбары канчаткаў склонавых форм адзіночнага і множнага ліку, прыводзяцца прыклады тыповых памылак і ўказаваюцца шляхі іх узнікнення. Абгрунтоўваецца дыдактычная неабходнасць гістарычнага экскурсу ў развіццё тоесных катэгорый і форм у роднасных усходне- і заходнеславянскай мовах: беларускай, рускай і польскай. Падкрэсліваецца важнасць прымянення мнеманічных прыёмаў і візуальнага ўспрыняцця матэрыялу.

Ключавыя словы: граматычныя катэгорыі, дыстрыбуцыя, канчаткі, польская мова, інтэрферэнцыя, склонавыя формы, катэгорыя роду, склон, семантычныя пераафармленні, памылкі, навучэнцы, адзіночны лік, множны лік, гістарычныя асновы, рэцыпіент.

The study of the Polish language on the basis of the primary East Slavic language experience gives rise to the erroneous use of certain categories and forms, which is associated with the imposition (interference) of semantically or structurally identical lexical units, as well as the causes of interlingual homonymy. The main attention is paid to the most common discrepancies in the choice of endings of declension singular and plural forms, examples of typical errors are given and ways to avoid them are indicated. The didactic necessity of the historical excursion in the development of identical categories and forms in the related East and West Slavic languages: Belarusian, Russian and Polish is substantiated. The importance of applying mnemonic techniques and visual perception of the material is emphasized.

Keywords: grammatical categories, distribution, endings, Polish, interference, declensional forms, genus category, declension, semantic rearrangements, errors, learners, singular, plural, historical foundations, recipient.

Выкладанне роднасных славянскіх моў як замежных вымагае ад выкладчыка і навучэнцаў пэўнай пільнасці і ўсведамлення непазбежнага ўзнікнення шматлікіх фанетычных, лексічных і граматычных несупадзенняў у пераказіроўцы такога, здавалася б, сугучнага і падобнага па структуры моўнага матэрыялу. На першы погляд, засваенне польскай мовы беларускамоўнымі навучэнцамі, якія выдатна валодаюць рускай мовай і мысляць на ёй, павінна праходзіць лёгка і натуральна ў апірышчы на агульнаславянскую лексіку, на ідэнтычны ў сваёй большасці лад граматычных катэгорый і форм, прынцыпы словаўтварэння і словазмянення. На практыцы ж гэтая блізкасць граматычнага ладу моў пачынае ўраджаць новых навучэнцаў, у першую чаргу, разнастайнасцю семантычных пераафармленняў знаёмых лексем, што пачынаюць выступаць у адносінах да сябе як міжмоўныя амонімы, дэманструючы, аднак, адначасова і этымалагічную падстаўнасць такіх гістарычных пераўтварэнняў (*skala* 'маштаб', *glaz* 'скала', *zapomnieć* 'забыць', *kanapka* 'бутэрброд', *sutki* 'сакі', *dostać* 'атрымаць', *przekazać* 'перадаць', *ogniwo* 'звяно', *śta* 'начны матылёк' і мн. інш.). Акрамя гэтага, на працягу гісторыі нашых моў адбыліся значныя ўнутрыграматычныя змены. Да таго ж, засвоеныя з ранняга школьнага ўзросту ўзоры вымаўлення на англійскай мове таксама спараджаюць і фанетычныя накладанні: няправільныя прачытанні гукаў, дыграфіаў і слоў: *o*, *u*, *y*, *ch*, *rz*, *sz*, *cz*, *to*, а таксама санорнага дрыжачага [р], які памылкова замяняецца заальвеялярным санантам [г], характэрным для англійскай ці французскай моў. Такім чынам, навучаючы польскай мове, выкладчык папутна займаецца і выпраўленнем памылак, народжаных натуральнай блізкасцю славянскіх моўных стыхій. Вядомы расійскі акадэмік-фізіёлаг С.В. Мядзведзеў заўважае: «...обнаружены даже такие механизмы [мозга], как детектор грамматической правильности осмысленной фразы. ...есть одна "маленькая, но гордая" группа нейронов, которая "взвивается", когда грамматика нарушена, и сигнализирует об этом мозгу» [1, с. 171].

Граматычная катэгорыя роду, змены ў якой абумовіліся эвалюцыяй шасці гістарычных агульнаславянскіх асноў назоўнікаў (на **-ā* (**-jā*) **-ō* (**-jō*), **-ī*, **-ī̄*, **-ū̄* і на зычны (-н-, -ер-, -мен-, -ес-, -ят-)) [2, с. 149] па-рознаму рэфлексуецца ў сучасных роднасных славянскіх мовах, і таму навучэнцы (слухачы ўніверсітэцкіх курсаў і студэнты-філолагі) робяць неабачлівыя памылкі ў іх дапасаванні і скланенні. Напрыклад, на ўзор засвоенай з дзяцінства родавай маркіраванасці назоўнікаў айчыннай мовы адбываецца іх матрычны перанос на сэнсава тоесныя вывучаемыя словы: *цёплая печка* (ж. р.), *тёплая печь* (ж. р.) → **ciepla piec* замест правільнага – *ciepły piec* (м. р.); *симпатичное лицо* (н. р.), *симпатычны твар* (м. р.) → **śliczny twarz* замест правільнага – *śliczna twarz* (ж. р.). (Зорачкай (*) пры польскамоўных прыкладах абазначаны тут і далей памылковыя ўжыванні).

Да назоўнікаў найбольш прадуктыўнага гістарычна тыпу скланення на **-ā* (**-jā*) м. р. і ж. р. тыпу *tata*, *siostra* ў польскай мове далучыліся адзінкі з суфіксамі *-ыст-*, *-іст-*, набыўшы структурна фінальны фармальны паказчык гэтага скланення – канчатак *-а*, але захавалі пры гэтым прыналежнасць да м. р.: *сацыяліст* – *socjalista*; *камуніст* – *komunista*; *тэрарыст* – *terrorysta*; *фашыст* – *faszysta*. Па гэтай прычыне на пачатковым этапе вывучэння польскай мовы навучэнцы блытаюць формы ж. р. і м. р. назоўнікаў такога тыпу, як тыпу *wykładowca* (м. р.) ‘выкладчык’, *poeta* (м. р.) ‘наэт’, *metoda* (ж. р.) ‘метад’, *kontrola* (ж. р.) ‘кантроль’, *plaża* (ж. р.) ‘пляж’.

Больш працягла ідзе працэс прывыкання да іншай родавай прыналежнасці назоўнікаў на *-ит*, многія з якіх у польскай мове адносяцца да ніякага роду, а ў мовах усходнеславянскіх могуць быць і м. р. і ж. р.: *imperium* ‘імперыя’, *forum* ‘форум’, *centrum* ‘цэнтр’, *gimnazjum* ‘гімназія’, *liceum* ‘ліцэй’, *muzeum* ‘музей’, *akwarium* ‘акварыум’, *kolokwium* ‘калоквиум’ і г. д. Няцяжка здагадацца, што ўсходнеславянскімі навучэнцамі яны спачатку праз некаторы час успрымаюцца выключна як назоўнікі мужчынскага роду, дзякуючы ўсталяванай у нашай свядомасці фармальнай прыкмеце – уяўнаму нульавому канчатаку, тым больш што побач з гэтымі адзінкамі ніякага роду даволі рэгулярна функцынуюць вонкава падобныя назоўнікі м. р.: *szum* ‘шум’, *rum* ‘ром’, *sum* ‘сум’, *kostium* ‘касцюм’, *rozum* ‘розум’, *album* ‘альбом’ і інш. У гэтых выпадках мэтазгодна засвойваць «новую» родавую прыналежнасць падобных адзінак у кантэкстуальнай звязцы, у больш-менш частотных прыметнікава-назоўнікавых спалучэннях тыпу: *Imperium rosyjskie* (н. р.), *ciekawe forum* (н. р.), *centrum handlowe* (н. р.), *Muzeum Narodowe* (н. р.), *liceum ogólnokształcące* (н. р.), *dzisiejsze kolokwium* (н. р.) і г. д.

Многа клопатаў спраўляе на раннім этапе засваення элементарнага сінтаксісу усведамленне месца дапасаваных азначэнняў у адпаведных словазлучэннях: *biały*⁽¹⁾ *śnieg*; *język polski*⁽²⁾; *długa*⁽¹⁾ *ulica*; *ulica Długa*⁽²⁾; *wieża kościelna*⁽²⁾; *Uniwersytet Warszawski*⁽²⁾; *ciemny*⁽¹⁾ *korytarz*; *duży*⁽¹⁾ *kawał*; *życie królewskie*⁽²⁾; *ciepły*⁽¹⁾ *wieczór*; *miasto rodzinne*⁽²⁾ і г. д., якое (месца) можа часам і вар’іравацца ў польскай мове ў залежнасці ад сэнсавай нагрузкі данага азначэння. Тут на дапамогу прыходзіць падзел прыметнікаў на якасныя і адносныя, першыя з якіх ужываюцца, як правіла, у прэпазіцыі, а другія – у постпазіцыі да азначаемага назоўніка.

Пры грунтоўным знаёмстве з сістэмай склонавых форм польскай мовы усходнеславянскія навучэнцы ўпершыню свядома звяртаюць увагу на даволі распаўсюджаную ў гэтай мове клічную форму, правілы ўжывання якой залежаць як ад характару асновы назоўніка, так і ад яго родавай прыналежнасці. Лічыцца, што найбольш рэгулярнымі ўжываннямі названай формы характарызуецца назоўнікі ж. р. на *-а*, якія абазначаюць асоб жанчын. Таму ў літаратурным, кадыфікаваным варыянце ўзорнай пальшчызны не дапускаецца замена клічнай формы назоўным склонам, як гэта практыкуецца ў мовах усходніх славян. Таму ўжыванне зваротаў тыпу: **Helena!*, **Anna!*, **mama!* **babcia!* замест *Heleno!*, *Anno!*, *tato!* *babcio!* лічыцца непажаданым, хаця ў мове размоўнай, спантаннай такія ўжыванні не рэдкасць, і нават знаходзяць месца ў падручніках польскай мовы для іншаземцаў: « – *Cześć, Ewa! Jak się masz? – Świetnie, a ty?*» [3, с. 17].

У множным ліку прычынай многіх памылак з’яўляюцца мяккія асновы назоўнікаў (у тым ліку і гістарычна мяккія на *ж[ž]*, *[rz]*, *ч[cz]* і *ш[sz]*) м. р. і ж. р., якія ў назоўным або вінавальным склоне мн. л. маюць канчатак *-e*: *ludzie*, *konie*, *stacje*, *lekcje*, *noże*, *miecze*, *świece*, *nose*, *tablice*, *ulice* і г. д., дзе інтэрференцыі адбываюцца пры ўжыванні гэтых назоўнікаў у

родным склоне мн. л., напрыклад: *tu są ludzie* (Н. скл.) ‘тут ёсць людзі’ і *tu nie ma ludzi* (Р. скл.) ‘тут няма людзей’; *tamą dwie stacje kolejowe* (В. скл.) і *nie tamą żadnych stacji* (Р. скл.) і інш. Знешне падобныя і такія прывычныя для ўсходніх славян формы множнага ліку тыпу *ludzi, koni, stacji, lekcji, noży, sukni* і пад. з’яўляюцца насамрэч формамі Р. скл. мн. л., а не Н. скл., што і запавольвае эфектыўнае іх засваенне навучэнцамі.

Крыніцай частых памылак з’яўляецца таксама катэгорыя мужчынскай асобы (мужчынска-асабовая катэгорыя), якая праяўляецца ў множным ліку ва ўсіх самастойных часцінах мовы, акрамя прыслоўяў. Таму на першым этапе знаёмства з польскай мовай для навучэнца нязвыкла гучаць такія формы, як: *nasi studenci, wasi poeci, zdrowi chłopcy, współcześni pisarze* і пад., а аналагічныя жаноча-рэчыўныя формы ўспрымаюцца больш-менш прывычна: *nasze studentki, wasze poetki, zdrowe dziewczynki, współczesne pisarki*, хаця ў канчатках гэтых і падобных азначэнняў, выражаных прыметнікамі і займеннікамі ў мн. л. таксама робяцца памылкі: **naszy studentki, *waszy poetki, *zdrowy dziewczynki, *współczesny pisarki*.

Пэўныя цяжкасці адчуваюцца пры засваенні правіл словаўтварэння назваў нацыянальнасцей, народаў і народнасцей, выбар правільных канчаткаў для якіх таксама абумоўліваецца як характарам асновы, так і традыцыямі словаўжывання, напрыклад: *Białorusin* (а не **Bielarus*) – *Białorusini*, *Ukrainiec* – *Ukraińcy*, *Rosjanin* – *Rosjanie*, *Polak* – *Polacy*, *Szwed* – *Swedzi*, *Łotysz* – *Łotysze*, *Duńczyk* – *Duńczycy*, *Japończyk* – *Japończycy*.

Характэрнай рысай назоўнікаў (як беларускай, так і польскай моў) 2-га скланення м. р. з’яўляецца амаль аналагічная дыстрыбуцыя варыянтных канчаткаў Р. скл. адз. л. тыпу *закону і закону, народа і народу*. Наш вучань са школы засвойвае некаторыя прадметна-тэматычныя групы такіх назоўнікаў, што патрабуюць канчатка *-у*, і гэтых груп у беларускай мове значна менш, чым у сучаснай польскай, ды і варыянтнасць выбару гэтых канчаткаў у нашай мове таксама небагатая. Напрыклад, суадносіны такіх характарыстык, як канкрэтнасць / абстрактнасць, адзінканасць / зборнасць, прадметнасць / рэчыўнасць пашыраюцца ў польскай мове яшчэ і з-за прыналежнасці назоўнікаў м. р. 2-га скланення да сваямоўных ці запазычаных, прычым у апошніх часта выкарыстоўваецца канчатак *-u*: *uniwersytetu, instytutu, wagonu, peronu* і пад. У назвах месяцаў і дзён тыдня м. р. таксама па-рознаму размяркоўваюцца гэтыя канчаткі Р. скл., прычым канчатак *-a* ўжываецца ў назвах месяцаў, а *-u* – у назвах дзён тыдня: *października, listopada, maja, grudnia, stycznia, marca* і: *poniedziałku, wtorku, czwartku, piątku*.

Значная колькасць памылак прыпадае на Д. скл. адз. л. назоўнікаў м. р., дзе ў мовах усходніх славян рэгулярна выступаюць канчаткі *-у, -ю*: *сыну, чалавеку, прафесару, Мікалаю, аддзелу, дубу, падручніку* і г. д. У польскай мове рэгулярным канчаткам у падобных словах з’яўляецца канчатак *-owi*, які быў характэрны славянскім мовам перыяду агульнаўсходнеславянскага моўнага адзінства (да XIII ст.), а таксама і старабеларускай мове ўшчыт да XVII ст. Таму засваенне гэтага канчатка патрабуе асаблівай увагі: *synowi* (а не **synu*), *człowiekowi* (а не **człowieku*), *profesorowi* (а не **profesoru*), *Mikołajowi* (а не **Mikołaju*), *działowi* (а не **działu*), *dębowi* (а не **dębu*), *podręcznikowi* (а не **podręczniku*). Што праўда, ёсць сярод гэтых назоўнікаў м. р. нешматлікая група такіх, якія ужываюцца з канчаткам *-u* ([*-y*]) па старадаўняй традыцыі. Такія выключэнні (гэта 16 назоўнікаў) прапануецца запамінаць пры дапамозе мнеманічнага прыёму, спалучаючы іх у суадносныя антанімічныя ці асацыятыўна-тоесныя пары. Напрыклад: *Bogu – diabłu, ojcu – bratu, panu – chłopu (chłopcę), psu – kotu, lwu – orłu, księdzu – katu, księciu – osłu, światu*. Таму ў жывым спантаным маўленні трэба быць пільным, спалучаючы ганарыфік *Pan*, званне *Profesor* і ўласнае імя ў Д. скл. адз. л.: *Panu Profesorowi Aleksandrowi Adamowiczowi* (а не **Panu Profesoru Aleksandru Adamowiczu*, што з’яўляецца няправільным).

У давальным скл. мн. ліку для назоўнікаў усіх трох родаў у польскай мове адпавядае канчатак *-om* ([*-om*]), што ўзыходзіць да старажытнай праславянскай асновы на **-ō* (**-jō*) м. р. і н. р. і пашырыўся на ўсе сучасныя тыпы скланення назоўнікаў у мн. ліку. Для ўсведамлення старадаўніх вытокаў гэтага канчатка і паспяховага яго запамінання навучэнцам прапануецца ўрываць з малітвы Гасподняй на царкоўна-славянскай мове: «...и остави намъ долги наша, якоже и мы оставляемъ должникомъ нашимъ...». У мовах жа усходніх славян такім уплывовым канчаткам у Д. скл. мн. л. з’явіўся канчатак *-ам*, які даўней быў прыналежнасцю

толькі назоўнікаў ж. р. і нязначнай колькасці м. р. на **-ā* (**-jā*) (*душам, землям, суддзям, старастам* і пад.), што і выклікае на працягу некаторага часу памылковыя накладанні тыпу: *naszym *studentkam i naszym *studentam, tym *chłopcam i tym *dziewczynam* (замест правільных *naszym studentkom i naszym studentom, tym chłopcom i tym dziewczynom*).

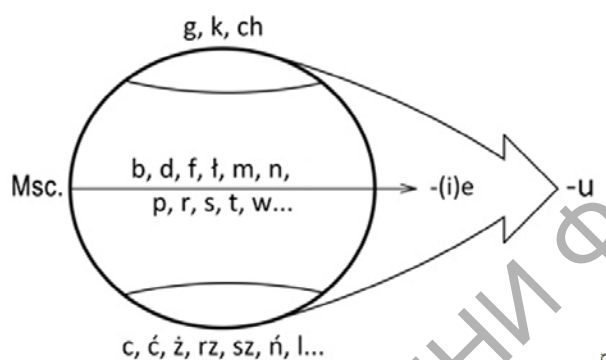
Выкарыстанне правільных форм В. скл. адз. л. назоўнікаў ж. р. і м. р. таксама патрабуе адпаведнага экскурсу ў гісторыю мовы з мэтай пазбегнуць такога роду інтэрферэнцый. Напрыклад, пры пераходных дзеясловах назоўнікі польскай мовы на **-a** набываюць канчаток **-ę** (э-насавы): *czytam książkę, piję kawę, jem kanapkę*. Натуральна чакаемая памылка, якой на нашай памяці яшчэ нікому не ўдавалася пазбегнуць – ужыванне ў падобных выпадках канчатка **-y** на ўзор беларускай і рускай моў: *czytam *książku, piję *kawu, jem *kanapki*. У гэтым выпадку навучэнцам прапануецца, па-першае, прыгледзецца да рэфлексацыі насавых **a** і **e** ў беларускай ці рускай мовах: *dąb – дуб, dęby – дубы, ząb – зуб, zęby – зубы* і, па-другое, самастойна вывесці правіла ўжывання насавога **-ę** ў якасці канчатка ў В. скл. адз. л. назоўнікаў ж. р. і м. р. на **-a**: «калі хочаш вымавіць у канчатку **-y**, вымаўляй **-ę**: замест *spotykam *kolegi* кажы *spotykam kolegę*; замест *kocham *Aniu* кажы *kocham *Anię*» і г. д.

Асобную крыніцу памылак стварае ўжыванне ў В. скл. мн. л. назоўнікаў, якія абазначаюць жывёл і птушак (тыпу *koty, psy, ryby, krowy, konie*), а таксама адушаўлёных назоўнікаў ж. р. (тыпу *siostry, żony, studentki, słuchaczki*), якія ў беларускай і рускай мовах маюць аднолькавыя формы Р. скл. і В. скл. (адказваючы на пытанне *каго?*) у сувязі з прыналежнасцю іх да класа адушаўлёных, г. зн.: Р. скл.: *няма...*, В. скл. *бачу: катой, сабак, рыб, кароў, коней, сяцёр, жонак, студэнтка, слухачак* і пад. У польскай жа мове В. скл. мн. л. супадае з Н. скл. мн. л.: *widzę koty, psy, ryby, krowy, konie, siostry, żony, studentki, słuchaczki*, што тлумачыцца неаднолькавым лёсам развіцця катэгорыі роду: пачынаючы з XVI ст. катэгорыя адушаўлёнасці выразна афармляецца для адушаўлёных назоўнікаў, што абазначалі асоб мужчынскага і жаночага полу, а толькі з XVII ст. яна пашыраецца і на назвы жывёл [2]. Польская ж мова аказалася ў гэтых адносінах больш кансерватыўнай і захавала для адзначаных лексіка-семантычных груп старажытныя формы, што падтрымліваюць якраз існаванне ў яе сучаснай граматыцы жаноча-рэчыўнай катэгорыі, пра якую нам неабходна ўсцяж памятаць і прымяняць прывычныя нам формы выключна ў Р. скл. пры дзеясловах з адмоўем: *nie ma (nie widzę, nie pasłem, nie karmilem, brakuje itp.) kotów, psów, ryb, krów, koni, sióstr, żon, studentek, słuchaczek*.

Назоўнікі м. р. мяккай і цвёрдай асноў адз. л., ужытыя нашымі навучэнцамі ў Т. скл., таксама спачатку заўсёды маюць канчаткі з неадпаведнымі для іх галоснымі: **przed domom, *za miastom, *z wagonom, *nad stołom, *przed komputerom* замест *przed domem, za miastem, z wagonem, nad stołem, przed komputerem*. Калі ж і гэты канчаток з пярэднеязычным **e** пачынае засвойвацца, то яшчэ некаторы час у гэтым жа канчатку назіраецца памылка іншага кшталту: адсутнасць **-i** пасля заднеязычных **-g** і **-k** асновы, прычым, як для назоўнікаў м. р., так і для назоўнікаў н. р. адз. л. тыпу: **językem, *filologem, *rysunkem, *jabłkiem* і пад. замест *językiem, filologiem, rysunkiem, jabłkiem*, што, магчыма, тлумачыцца візуальным успрыняццём галоснай літары **e** як спалучэння [йэ]. Для выпраўлення такіх памылак на дапамогу прыходзіць ілюстрацыя трохкутніка фаналага Л.У. Шчэрбы (1880–1944) з акцэнтаваннем увагі навучэнцаў на месца ўтварэння гукаў [o] і [э] з заўвагай пра тое, што палякі ўжываюць у гэтым канчатку менавіта пярэднеязычны гук [э], а не заднеязычны [o]. Гэты наглядны прыём значна дапамагае ў засваенні правільнага выбару галоснага.

Больш сур'ёзныя і трывалыя па «жывучасці» памылкі робяцца, аднак, у Т. скл. адз. л. пры скланенні назоўнікаў м. р. на **-a** і ж. р. на **-a** і з чыстай асновай: **nocoj, *żonoj, *tatoj, *rękoj, *głowoj, *siostry, *ścianoj* і г. д. замест *nocą, żoną, tatą, ręką, głową, siostrą, ścianą*. Для усведамлення падабенства нашых, здавалася б, так моцна адрозных канчаткаў таксама мэтазгодна прапанаваць візуальную ілюстрацыю наступнага тыпу: *разам з сястрой – razem z siostrą = разом з сястро^u – razem z siostr^o*; *сустракацца з табой – spotykać się z tobą = сустракацца з табо^u – spotykać się z tobo^o*. Тут мы наўмысна пераафармляем у беларускім назоўніку гук [й] у прыгук, а літару **a** (о носовэ) прадстаўляем у польскім адпаведніку гукавым [o^u], што дае магчымасць значна сцерці візуальную розніцу паміж гэтымі канчаткамі і знайсці яўнае падабенства з цяпер ужо нязначнай розніцай. Такого роду фанетычна-графічныя збліжэнні значна аблягчаюць лінгвадыдактычную задачу.

Выбар канчаткаў М. скл. адз. л. патрабуе ад навучэнцаў, як і ўсе новыя з’явы, пільнай першапачатковай увагі на характар асновы назоўнікаў н. р. і м. р., якія патрэбна ўжыць у гэтым склоне. Цвёрдыя асновы ўказаных назоўнікаў (а іх большасць) патрабуюць змякчэння пры дапамозе пярэдняязычнага **-(i)e**, які і выступае ў якасці канчатка: *na oknie, o autorze, na niebie, w sklepie*, а асновы на заднеязычныя **g, k, ch** і мяккія зычныя (у тым ліку і гістарычна мяккія) – **ń, c, rz, ź, l, ś, dź, dż** патрабуюць пасля сябе канчатка **-u**: *w polu, na koniu, na zebraniu, w języku, o lekarzu* і г. д. Значна паскарае задачу засваення выбару канчаткаў **-(i)e** або **-u** візуальнае ўспрыняцце іх дыстрыбуцыі, заснаванае на відавочнай полюснасці акустычных характарыстык заднеязычных і мяккіх зычных, што патрабуюць аднолькавага канчатка **-u**, для чаго мэтазгодна выкарыстаць схему «Глобус» (гл. малюнак 1), дзе на «экватары» размясцілася большасць зычных (цвёрдых), на «паўночным полюсе» – толькі тры заднеязычныя, а на «паўднёвым» – мяккія, у тым ліку і гістарычна мяккія, якія цяпер належаць да зацвярдзелых.

Малюнак 1 – «Глобус»

Як бачым, у М. скл. адз. л. (па-польску – *Miejscownik* (Msc.)) большасць назоўнікаў м. р. і н. р. з цвёрдай асновай (а паводле ўніверсальнага закона *нармальнага размеркавання* такіх заўсёды большасць) патрабуюць звычайнага змякчэння пры дапамозе пярэдняязычнага **-(i)e**. «Заднеязычная меншасць» жа прэтэндуе на такі ж самы канчаток, што і назоўнікі з мяккай асновай.

Для паспяховага засваення арфаграфічных і граматычных норм польскай мовы і ўнікання памылак, звязаных з міжмоўнай інтэрферэнцыяй, прапануем у сваёй практыцы разам з традыцыйнымі сродкамі (замацаванне правільнага напісання і словаўжывання шляхам выканання адпаведных практыкаванняў) таксама і наступныя прыёмы:

- 1) пры неабходнасці закранаць гісторыю старажытных тыпаў скланенняў, узаемаўплываў іх асноў, асвятляць гістарычныя перадумовы пераафармлення катэгорыі роду ў роднасных славянскіх мовах;
- 2) праяўляць эмпатыю да вывучаемай моўнай стыхіі, спрабуючы абстрагавацца ад засвоеных катэгорыяў і форм роднай мовы як «адзіна правільных»;
- 3) прымяняць прапануемыя выкладчыкам магчымыя мнеманічныя прыёмы для трывалага засваення лексікі і граматыкі, а таксама самастойна ствараць гэтыя мнеманізмы;
- 4) шырока выкарыстоўваць сродкі візуальнай перцэпцыі ў постаці прэзентацый, малюнкаў, графікаў, дыяграм і схем.

Літаратура

1. Бехтерева, Н. П. Магия мозга и лабиринты жизни / Н. П. Бехтерева. – М. : АСТ, 2020. – 383 [8] с.
2. Янкоўскі, Ф. М. Гістарычная граматыка беларускай мовы / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Вышэйшая школа, 1989. – 301 с.
3. Małolepsza, M. Hurra!!! Po polsku 1. Podręcznik studenta / M. Małolepsza, A. Szymkiewicz. – Kraków : Prolog, Szkoła Języków Obcych, 2006. – 159 s.